

Skola I FOKUS

NUMMER

2014

6

TEMA SKOLA

Ingenting är omöjligt

Möt eleverna som utvecklas på egna villkor

STRESS OCH HÖRSEL – TECKNAT PÅ BIO – BILLIGT LIKA BRA SOM DYRT

Föräldrars svåra val

Den första reaktionen är oftast nej. Jari Linikko har undersökt varför föräldrar så småningom ändå väljer internatskola för sina barn. **SID 11**

Teckenspråk för invandrarföräldrar

Nu finns den först handledningen för teckenspråklärare som möter nyanlända svenskar. Det är en grupp som ibland varit svår att nå. **SID 13**

Specialskolorna och framtiden

Greger Bååth, generaldirektör på SPSM, om erbjudandet som föräldrar behöver känna till. **SID 07**

Vi måste ha en ökad beredskap

FÖRÄNDRING HAR BLIVIT det nya normala. Vi anstränger oss alla för att hitta just vår plats i tillvaron, en plats där vi kan finna tillhörighet och trygghet, men också egna utmaningar.

Det är inte enkelt. Världen, livet och tillvaron är allt mindre förutsägbar. Vi talar allt mer i termer av trender och förändringar som påverkar oss alla i vår vardag, oavsett kön, religion, etnicitet och funktionell förmåga.

I dagens Sverige finns en hög grad av frihet där vi betonar faktorer som individuellt välbefinnande och självförverkligande. Vi har byggt ett samhälle som bygger på fria val men inte är tillgängligt för alla. När egna behov, förutsättningar och önskemål ställs emot valmöjligheter som inte är praktiskt genomförbara uppstår en klyfta mellan förväntningar och verklighet. Det gäller i hög grad skolan.

I den ena vågskålen finns individuella utbildningsval som ger möjligheten att uttrycka den egna identiteten och de egna intressena. I den andra ligger viljan att finna en tillhörighet bland likasinnade i ett gemensamt sammanhang. I det individualiserade samhället med ökad decentralisering, privatisering och avregleringspolitik är det ibland svårt att hitta det gemensamma. Att som person med funktionsnedsättning göra "rätta val" är idag förenat med stor vanda för många.

Ett samhälles delar definieras ibland som "närande" respektive "tärande", men här bör vi snarare tala om det "ärande" samhället. Med det menas samhäl-

lets förmåga och beredskap att möta de medborgare som är i behov av specifika förutsättningar, stöd och anpassningar.

Om den beredskapen inte finns kommer vi att stå inför ett allt mer polariserat samhälle, där individens frihet ställs mot avsaknad av trygghet, begriplighet och sammanhang. Så får det inte bli. Framtidens samhälle måste erbjuda alla beståndsdelar. För alla.

MICHAEL KARLSSON
vd Mo Gård

Åsbackaskolan

Korta nyheter	3
Skolan blev en vinstlott	4
Specialskolan får fler elever	7
Här är allt möjligt	8
Barn på internatskolor	11
Vännerna är viktiga för barnen	12
Efterlängtdad handledning för teckenspråklärare	13
Forskningsnytt	14
Debatt: Barnens bästa i främsta rummet?	15
Östervångsskolans historia lever än	16

REDAKTION & ADRESS

ANSVARIG UTGIVARE Michael Karlsson

REDAKTÖR Anne Jalakas

REDAKTION Anne Jalakas, Ulrika Karlsson Greiff

GRAFISK FORM Helena Lunding Hultqvist, tecknar.nu

TRYCKERI Screen Print AB

UTGIVNING 2013 Juni och december

Tidskriften ges ut av Mo Gård,
Kungsgatan 36, 602 20 Norrköping
Tel 010-471 66 00
www.mogard.se

NVC flyttar till Sverige

INFLYTT Från Dronninglund till Drottninggatan. Nordens Valfärdscenter, NVC Danmark, har flyttat sitt huvudkontor från danska Jylland till svenska Stockholm. Maria Creutz är sedan 1 december ny dövblindkonsulent på NVC. Hon kommer närmast från tjänsten som marknadschef på Mo Gård där hon i över tjugo år arbetat med framför allt

Maria Creutz

NVC Danmark har byggt upp, säger Maria Creutz. ●

dövblindfrågor. –Jag ser det som att en av mina främsta uppgifter blir att bygga vidare på de goda relationer och vidareföra de nätverk som

Bristande tillgänglighet förbjuds från årsskiftet

FÖRBUD Från 1 januari 2015 blir bristande tillgänglighet en ny form av diskriminering som omfattas av diskrimineringslagen. Skolor och förskolor omfattas av lagen som innebär att ett barn eller en elev

inte får missgynnas på grund av sin funktionsnedsättning i skollokalerna eller undervisning.

Men lagen blir inte heltäckande. Företag med färre än tio arbetstagare undantas. ●

Nytt kunskapsstöd om hjälpmedel

MYNDIGHET Sedan Hjälpmedelsinstitutet lades ner har en del frågor hamnat lite mellan stolarna. Nu har Socialstyrelsen fått sju uppdrag inom området.

– Ett av dem handlar om att bygga upp ett kunskapsstöd för hjälpmedelsförskrivning. I ett annat uppdrag ska vi ta fram ett utbildningsmaterial om förskrivningsprocessen, säger projektledare Erika Dahlin på Socialstyrelsen.

Erika Dahlin

redovisas i oktober nästa år, det sista 2018. ●

– Det kommer antagligen att finnas i tryckt form och som webbutbildning.

Det första uppdraget

Expressen gratis för punktläsare

NÖJE Många dagstidningar, just nu 80 stycken, skickas dagligen ut som taltidning via MTM, Myndigheten för tillgängliga medier. Man tecknar helt enkelt en vanlig prenumeration men säger att man vill ha tidningen som taltidningen. Den som vill läsa tidningen i datorn får tidningens hela text, väl strukturerad så att det går att hoppa mellan avdelningar, sidor eller rubriker. Man läser med sina vanliga hjälpmedel och de kommandon man använder på Internet. Namnet till trots går det att få taltidningen även i punktskrift.

Taltidningen kostar som en vanlig tidning med ett undantag. Tidningen Expressen säljs bara som lösnummer men punktskriftsläsare kan prenumerera helt gratis.

Nu blir det text på bio

NÖJE Både SF Bio och Svenska Bio, de som dominerar den svenska biografmarknaden, visar från och med i höst alla svenska filmer med text – förutsatt att de levererats med text.

Hörselskadades riksförbund, HRF, som drivit frågan arbetar nu vidare för att alla filmer verkligen ska vara textade när de lämnas till biograferna. Även dubbade barnfilmer ska ha text. ●

Skolan blev en vinstlott

Jasmine är blyg och drar ner mössan över huvudet. Men hon ser ändå hur Ellen på alla sätt försöker få kontakt genom att teckna vad som ska hända i dag.

Det är samling på Åsbackaskolan, den nationella specialskolan för elever som är döva, har en hörselnedsättning i kombination med utvecklingsstörning eller dövblindhet.

SKOLAN LÅG TIDIGARE i Gnesta men flyttade hösten 2014 på grund av sviktande elevunderlag. I Örebro har Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, ytterligare två specialskolor. Nu kan man samarbeta och utnyttja varandras resurser.

Ellens pappa **Greger Tallroth** känner att han dragit en vinstlott. Internatskola ansåg familjen uteslutet samtidigt som de alternativ som tidigare fanns inte räckte för att dottern skulle utveckla ett språk.

Ellen är en glad och nyfiken åttaåring som har Downs syndrom och även är språkstörd.

Hon hör och förstår men kan inte prata. För att kunna kommunicera måste hon lära sig teckenspråk. Det gör hon nu, i snabb takt.

– Det är fantastiskt roligt att se, säger Greger Tallroth. Dessutom är hon inte lika personbunden som tidigare. Det blir inte katastrof om någon i personalen är borta en dag. Och hon har slutat kasta glas när hon inte blir förstådd.

På Åsbackaskolan går i dag fem elever. Flytten från Gnesta kantades av mycket oro, både från föräldrar och den personal som fanns på skolan. Tre elever flyttade med från Gnesta till Örebro.

Ny miljö, nya resvägar, nytt boende och ny personal. Det kan bli för mycket för barn med

Greger Tallroth

omfattande och komplicerade funktionsnedsättningar.

Att dra igång en helt ny skolverksamhet har varit tufft. Lärarna **Gertrud Hedengren** och **Marie Brahn** har tillsammans med pedagogassistenterna lagt mycket

Gertrud Hedengren och Marie Brahn

krut på att skapa rutiner och bygga relationer, inte bara mellan eleverna utan också mellan vuxna och barn och mellan vuxna som också är nya för varandra.

– Lyhördhet är

otroligt viktigt. Vi arbetar hela tiden för att hitta nya kommunikationsvägar och sätt att hantera situationer som vi tror passar eleven. Vi försöker sätta oss in i hur eleven tänker eller uppfattar saken, säger Marie Brahn.

– När kommunikationen inte fungerar kan det visa sig på olika sätt, till exempel som ilska. Det gäller att lyssna noga för att förstå vad den står för.

Men för arbetslaget på Åsbackaskolan finns inte ordet omöjligt. Går det inte på det ena sättet går det kanske på det andra. Och man ser framsteg.

Två flickor har utvecklat mycket språk i sång-

FAKTA/ÅSBACKASKOLAN

► Skolan är en nationell specialskola med möjlighet till boende på Ekeskolans elevhem som liknar en vanlig hemmiljö. Eleverna åker hem varje eller varannan helg och på loven. För eleverna som bor i eller nära Örebro ordnas dagliga resor till och från skolan med taxi.

Skolan har tillgång till de båda andra specialskolornas resurser. Birgittaskolan är en regional specialskola för elever med behov av undervisning på teckenspråk och Ekeskolan är en nationell specialskola för elever med synnedläggelse och ytterligare funktionsnedläggelser.

Läs mer på spsm.se

Ellen, åtta år, har byggt en båt.

samlingen. En tecknar alla tecken när alla sjunger "Lilla snigel" tillsammans, annars tecknar hon inte alls. De flesta klarar av att sitta stilla runt bordet och inte resa sig och gå när som helst. Och att vänta på varandra, till exempel när påsen med tygdjur går runt. Att lämna ifrån sig den för att någon annan också ska få känna på djuren var väldigt svårt i början. Liksom att be om lov innan man sliter till sig någon annans fina grej.

Rent fysiskt disponerar Åsbackaskolan tre klassrum som ligger lite avskilt men ändå i Birgittaskolan. Eleverna, fem flickor mellan 7 och 13 år, delar på 1,5 lärartjänst och fem pedagog-assistenter.

Skoldagarna varierar men inleds alltid med en samling. Då har Birgittaskolans dramalärare en musikstund med tre av eleverna. En elev har egen samling och en har i uppgift att fixa förmiddags-

fikat som äts gemensamt av alla, lärare, elever och assistenter.

– En trevlig stund som också har som mål att få ihop gruppen, säger Gertrud Hedengren.

Därefter vidtar aktiviteterna. Varje barn har en egen assistent under dagen men vem det är varierar. Punkten "vem med vem" finns därför alltid med när dagen går igenom.

Varje vecka har eleverna bild tre gånger, idrott två och drama en gång, Träslöjd har man på Ekeskolan, SPSM:s skola för barn med synnedläggelse. Där deltar man också i rullstolsdanser. Och använder sig av bassängen, en dag i veckan.

Ellen har redan hunnit ner i vattnet när vi kommer. Hon far fram och tillbaka, plaskar och leker med assistenten Denisé Keckman. Blyga Jasmine tar sig försiktigt, försiktigt ner i vattnet men hittar strax en bebisdocka med flytväst ► ► ►

Jasmine och Annica Karlsson i vattnet.

Ellen Tallroth åtta år förklarar ...

som hon förtjust börjar leka med. I andra änden utforskar Karima storskrattande den djupa delen. Att hon vågar är ett av många mirakel.

– I början var hon livrädd för att hon inte bottenade. Men hon såg ju hur de andra barnen var därborta med sina flytgrejer. Och förra veckan var hon plötsligt där själv, vi blev helt häpna, säger Gertrud Hedengren.

– Jag tror mycket på den typen av inspiration, att det ofta är bättre att göra saker tillsammans än att ha aktiviteter med varje barn för sig.

Målet för alla elever är att de ska känna sig trygga och vara så självständiga som möjligt. Därutöver finns individuella mål.

– Vår uppgift är att gå så långt det går. Vi har ett ansvar för att se till att man lär sig så mycket

Elisabeth B Starfelt

som möjligt. Det är väldigt bra att kunna läsa och räkna lite. Vet man inte hur man går till affären eller går på en buss är det ganska stora hinder i livet. Vi ska undanröja så många sådana hinder som möjligt.

Rektor **Elisabeth Brynje Starfelt** ser framtiden an med tillförsikt.

– Hösten har varit en uppbyggnadsfas men nu har vi kommit en bit och ser också hur intresset för skolan växer. Flera familjer ska komma på besök, det tycker vi är roligt. ●

Specialskolan får fler elever

Sedan millenieskiftet har specialskolan tappat elever. Men kanske har trenden vänt.

– De senaste två åren har antalet ökat igen. Det är en kort tid men kanske ser vi ett trendbrott, säger Greger Bååth, generaldirektör vid SPSM, specialpedagogiska skolmyndigheten.

ÅR 2000 HADE specialskolan omkring 800 elever. Idag är antalet cirka 520. Greger Bååth ser flera förklaringar. En är CI, cochleaimplantat, vilket gör att många föräldrar satsar på den vanliga skolan. Det kan gå bra men gör det inte alltid.

– Förr började våra elever i årskurs ett. I dag kommer de oftare i trean, fyran eller ännu senare när det kanske inte fungerat så bra på hemmaplan.

– Det kan vara ett tungt bagage att komma med.

En annan förklaring är att dagens föräldrar är mer aktiva

när de letar skola.

– Vi vill vara ett skolalternativ, inte uppfattas som något man tar till när inget annat fungerar.

Att föräldrar tvekar inför att lämna sina barn till internatskola har Greger Bååth stor förståelse för.

– Det är mycket att väga in och helt ok att föräldrar inte väljer oss. Bara de inte gör det för att de inte känner till oss.

Alla regionala specialskolor tar emot elever i grund- och sarskola. För träningskolans elever finns den nationella skolan Åsbackaskolan (se reportage sid 4-6).

Kunskapsresultaten i specialskolan är betydligt lägre än i den vanliga skolan. Tidigare har andelen elever som får godkänt i alla ämnen legat på 40 procent,

Greger Bååth ser att trenden kanske har vänt

FOTO OLLE MELKERHED

just i år är den 56 procent.

– Sverige är ett av få länder som ställer samma krav på specialskolans elever som på andra. Det tycker jag i grunden är bra. De som går ut med godkänt ska känna att deras betyg är precis lika mycket värt som alla andras. Samtidigt är det viktigt att beskriva att en individ kan ha gjort enorma framsteg utan att ha nått fram till ett visst betyg, säger Greger Bååth.

2014 lanserade SPSM ett självvärderingsverktyg för tillgänglig skola som ger skolpersonal möjlighet att se hur tillgänglig deras skola är pedagogiskt, socialt, kommunikativt och fysiskt. Om det brister kan man få hjälp med att upprätta en handlingsplan.

– Det finns också material för eleverna så att också de kan granska sin skolas tillgänglighet. Görs detta samtidigt får man ett bra underlag för att se var man befinner sig på den enskilda skolan och hur man ska gå vidare. ●

FAKTA/MÅNGA SKOLOR ATT VÄLJA BLAND

► Det är svårt att navigera inför skolstarten. SPSM, Specialpedagogiska skolmyndigheten driver på statligt uppdrag åtta skolor. På Birgittaskolan, Kristinaskolan, Vänerskolan, Manillaskolan och Östervångsskolan sker undervisning på teckenspråk och svenska.

Dessutom finns Hällsboskolan i Sigtuna och Umeå för elever med grav språkstörning, Åsbackaskolan i Örebro

för elever med utvecklingsstörning som är döva eller har dövblindhet och Ekeskolan i Örebro för elever med synnedsättning och ytterligare funktionshinder.

I Varberg driver tre kommuner Mariedalsskolans dövblindklass som också har stöd av SPSM.

Silviaskolan i Hässleholm vänder sig till hörselskadade grundskoleelever

i Skåne, Blekinge, Kronobergs och Kalmar län.

I Göteborg finns både grund- och sarskola för döva och hörselskadade elever på Kannebäcksskolan.

Det finns även kommuner som har sarskolor med kommunikationsklasser där man använder tecken som stöd eller alternativa kommunikationsmetoder.

Amanda Liljeblad lyssnar på gitarrens vibrationer när Bengt Eckerdal spelar.

Här är allt möjligt

Ledmotivet från Titanic dånar ut i rummet. På golvet ligger Felicia med ljudet på max, rakt in i öronen. Några meter längre bort börjar Amanda plötsligt svänga benen i takt. Och är det inte så att även Felix, som inte hör någonting alls, uppfattar vibrationerna i golvet?

– Vi vet inte säkert men måste utgå från att allt är möjligt, säger Bengt Eckerdal, lärare på Mariedalsskolans dövblindklass i Varberg.

SKOLAN ÄR UNIK i Sverige. Den startades på initiativ av fem föräldrapar som hade var sitt barn med medfödd dövblindhet. Efter flera års kamp lyckades man med konststycket att få tre kommuner och Specialpedagogiska skolmyndigheten att ställa sig bakom den.

Det har gått sju år sedan dess och barnen har blivit tonåringar. Fyra personer arbetar med

dem. Bengt som är musiklärare och kyrkomusiker i grunden har musik med alla tre. Sofi Malmgren är klassföretställare. Dessutom arbetar Eva Karlsson, Jessica Jägryd och Evelina Svahn på skolan.

Spännande är ett ord som återkommer. Arbetet med de här eleverna är oavbrutet utmanande och ofta överraskande. Det handlar om att kunna läsa det finstilla. Att förstå att Felicia inte bara lyser sig i ögonen med ficklampan för att det är roligt utan att det också är ett sätt att fokusera. Att se Amandas lilla rörelse som visar om hon tycker om eller inte tycker om ett gosedjur. Att begripa Felix metod för att mäta avstånd genom att hålla på rullstolens hjul.

Felicia har Charge syndrom och är den enda som kan gå. Men det tog tid.

– Barn som saknar balansorgan brukar inte gå förrän vid tre-fyra års ålder, säger Eva som arbetat med Felicia sedan Felicia var 1,5 år.

– Vi väntade och väntade utan att något hände och accepterade så småningom att hon ändå kunde hoppa och ha roligt om två vuxna höll i henne. Men plötsligt gick hon själv! Då var hon elva och ett halvt. Det visar att det aldrig är för sent.

Amanda går inte alls men petar lite med fötterna om hon sitter i gästol. Felix förstår gåendets funktion men behöver stöd.

Sofi Malmgren, som snart är färdig specialpedagog, har varit Felix kommunikativa partner i tio år. Hon beskriver Felix strävan efter självständighet:

– Går man intill en ledstång släpper han handen och håller sig bara i ledstången. Mig har han bara som en säkerhet på andra sidan.

Felix älskar dofter. Han har en hel låda med tomma roll-on-flaskor som han luktar på. Tillsammans med Sofi har han skapat ett eget tecken för flaskorna, han rullar sin hand i hennes när han vill ha en flaska. När de går ut på stan – eller cyklar med cykelvagnen vars främre del kan kopplas ifrån och då förvandlas till en rullstol – blir det ofta besök i parfymeriaffärer. Häromdagen blev han strålande glad över en ny doft. Det visade sig senare att mamma Pernilla just köpt den till sig själv.

Att utveckla kommunikation med de här eleverna kräver kunskap och förmåga att se. Det

handlar nästan alltid om personliga tecken som varje elev utvecklar tillsammans med sin omgivning.

Just i dag har Felicia lärt sig ett nytt tecken för att spela musik. Det är stort eftersom hon nu själv kan säga att hon vill ha musikmaskinen.

– Vi blir lika exalterade allihop när vi ser att eleverna utvecklas, säger Sofi Malmgren. Som att Felix lärt sig tolka och utnyttja sina synintryck

bättre. Eller att Amanda plötsligt lyckades ta sig ur saccosäcken själv. Andra människor skulle inte sett det som något särskilt men vi tycker det är fantastiskt.

– När Felicia skulle sova på kortis hade en i personalen ett långt natt-

linne. Felicia blev alldeles till sig och det slutade med att hon fick ha nattlinnet. När Eva fick höra detta började hon prata med Felicia som visade på hela sin kropp hur det där nattlinnet såg ut.

Samtal är alltså möjliga. Med Felix och Felicia går det att prata om ett förut, ”då tänkte du att”, om ett sedan ”då ska vi rida” och om ett minne ”när vi var på badhuset”. Amandas värld vet man inte lika mycket om. Men även hon visar tydligt när hon inte vill, är glad eller intresserad.

Vi åker till ridhuset. Amanda ska få rida på Owe, en lurvig islandshäst med tjock man. Eva och Evelina följer med. Owe står redo med sadeltäcket på, det här är en form av barbackaridning där det är viktigt att känna hästens ▶ ▶ ▶

”Fem föräldrapar startade skolan tillsammans med tre kommuner och SPSM

Felicia Andersson lyser sig i ögat och lyssnar på musiken.

Sofi Malmgren pratar med Felix Freudenthal.

Amanda Liljeblad njuter på hästryggen.

rörelser. Amanda kommer upp med hjälp av en lift och får ligga på rygg med huvudet mot hästens svans. Efter en stund får hon sitta upp. Det går en liten stund, sen väljer hon själv att falla framåt, ner över hästens man. Där ligger hon och ler, tydligt belåten.

– Detta är helt nytt, tidigare har hon aldrig velat lägga sig framåt. Men det syns att hon gillar det, säger Evelina.

Medan vi väntar på taxin hem får Amanda ridhusets katt i knäet. Den spinner och börjar plötsligt slicka Amanda på halsen. Amanda protesterar inte. Det betyder att hon tycker om det.

Tillbaka på skolan får hon en musikstund med Bengt. Hon ligger med huvudet på gitarren, känner vibrationerna och hör kanske också något av Bengts mörka basröst när han sjunger rakt in i örat.

– Det gäller att stimulera alla sinnen, erbjuda allt vi kan komma på. Jag är övertygad om att Amanda också reagerar på den lilla pusten från min mun.

Risken för att barn som föds med dövblindhet får diagnosen utvecklingsstörning är stor. Den kan vara rätt, även om det kan vara omöjligt att bedöma graden. Den kan också vara helt fel.

– Vi utgår från att Felix och Felicias intellektuella kapacitet är som vår, säger Bengt. En underskattning är inte värdigt. En överskattning är möjlig att justera men en underskattning får inte ske. Amanda har lägre kapacitet men hon måste också få utmaningar. Det får hon, vi ser hela tiden bevis för att hon utvecklas.

På skolan arbetar man efter vitaliseringsmodellen som utvecklats av danskarna Jan Tønnesvang och Nanna B Hedegaard. Det handlar om fyra punkter som man ska rikta sitt fokus mot för att professionellt bemöta och utveckla en elev med exempelvis dövblindhet:

FAKTA/VITALISERINGSMODELLEN

- ▶ Se mig som den jag är. (Det gör man genom att imitera mycket, ligga bredvid och utgå från vad eleven visar.)
- ▶ Visa mig vem eller vad jag kan bli.
- ▶ Låt mig höra till.
- ▶ Utmana mig utan att knäcka mig.

– Den sista är den svåraste. Om man inte har riktigt dövblindfokus är det lätt att utmana så att man knäcker. Vi jobbar smått. Blir det för stort och för mycket backar vi. Vi har inte brått, säger Sofi.

Bengt ger ett exempel. Han är även kyrkomusiker och åker varje vecka till kyrkan för att orgeln har så stor vibrationskapacitet. I ett år satt Felix i rullstol bredvid orgeln och kände på den med sin fot.

– Han höll den några centimeter ifrån orgeln. Till slut tyckte vi att han nog var redo att komma lite närmare. Nu spelar han själv med både händer och fötter. Det är ett fasligt brötande. Och vi samarbetar, samtidigt som han spelar trampar jag på fotpedalerna och förstärker ljudet med min röst.

– Långsiktigt arbetar jag med att försöka se om han kan uppleva melodier genom frekvensförändring. Jag tror det men det är svårt att bevisa. ●

Föräldrars tankar om

Barn på internatskolor

Ibland är internatskola enda alternativet. Men valet att låta sin sex-sju-åring bo hemifrån är inte enkelt.

Jari Linikko, FoU-samordnare vid Specialpedagogiska skolmyndigheten, har undersökt vilka faktorer som spelar in i beslutet för dem som har barn med hörselnedsättning eller dövhet i kombination med utvecklingsstörning.

– Det som avgjort är upplevelsen av att det inte finns något annat val eftersom man ser teckenspråket som det enda möjliga, säger han.

När dövskolorna startade på 1800-talet var det självklart att eleverna bodde på skolan och kanske åkte hem två gånger om året, till sommar och jul.

I dag är många av eleverna på specialskolor dagelever, men de som bor på skolan åker som regel hem fredag eftermiddag och återvänder till skolan måndag morgon. Sett över ett år är de hemifrån 142 nätter om året och sover hemma hos familjen 232 nätter.

Jari Linikkos studie bygger på intervjuer med föräldrar till sju barn som var inskrivna vid Åsbackaskolan (se sid 4-6) i slutet av 1990-talet. Då som nu var den vanligaste reaktionen från omgivningen att barnet borde bo hemma, att det inte var acceptabelt att lämna bort

FOTO: EVA DALIN

Kommunikationen avgjorde föräldrarnas val, säger Jari Linikko.

det. Så kände också föräldrarna det. Första reaktionen var ”aldrig i livet att jag lämnar mitt barn”.

– Sen börjar man jämföra alternativen. Hur blir det om barnet stannar hemma? Vad kan

särskolan erbjuda? Detta var en fas som kunde ta flera år. Man ville vara helt övertygad om att det inte gick att få en likvärdig utbildning på hemorten.

– Nästa tanke var, okej, vi flyttar med barnet. ▶ ▶ ▶

Men det inte är så lätt att flytta en familj. Det går kanske inte att hitta ett nytt jobb och det kan vara svårt att rycka upp syskonen. Till slut togs beslutet att låta barnet börja på internatskolan.

Forskning om utvecklingsstörning och kommunikation visar att barn som lärt sig teckenspråk tidigt har lättare att delta i lek med andra barn än de som lärt sig teckna sent och att umgänge med jämnåriga är mycket viktigt och inte kan ersättas av vuxna.

Vändpunkten för föräldrarna kom när de besökte skolan. En förälder beskrev hur han upplevt den lokala särskolans undervisningssätt med tecken som stöd som hyfsat men att han tänkte om efter besöket på Åsbackaskolan. Där såg han hur kommunikationen med fullt utvecklat teckenspråk fungerade.

– För föräldrarna var barnets möjlighet att utveckla en god kommunikation det som avgjorde, säger Jari Linikko. De såg det också som viktigt

att barnet fick jämnåriga kompisar.

Så här sa en förälder:

”Att han får vara med på lika villkor, för det blir inte så när man tittar på syskonen. Han får vara med, men då är det på deras villkor, aldrig på hans.”

Eftersom barnet med funktionsnedsättningen krävde så mycket hade syskonen fått stå tillbaka. Genom placeringen på internatskolan fick familjerna avlastning och mer tid för sina andra barn. Det var något som också kunde väcka skuld känslor.

”Varför väljer föräldrar internatskola för sina döva barn med utvecklingsstörning” är en D-uppsats som publicerats i ”Nordisk tidskrift för specialpedagogik”.

– Studien handlar bara om föräldrar som valde internatskolan. Den tar inte upp hur föräldrar som valde särskolan där hemma resonerade. Det hade också varit viktigt att veta. ●

Vännerna är viktiga för barnen

Hur påverkas barn med hörselnedsättning av att gå på internatskola?

– Fördelen är att de kan få kompisar, nackdelen är att de kan bli för skickliga på att teckna så att familjen där hemma inte hänger med, säger Mats Grunlund, professor i handikappvetenskap och psykologi vid högskolan i Jönköping.

Det finns en risk att barnet blir isolerat, vare sig det bor hemma eller borta. Hemma kan resurserna för att lära teckenspråk vara bristfälliga. Då går det inte att uttrycka sig på något komplext sätt.

På en specialskola finns möjligheten att utveckla en kommunikation med kamrater och personal på skolan. Men risken finns att familjen där hemma inte hänger med.

– Den som inte kan prata med föräldrarna, morfar och syskon kan reagera med att dra sig undan. Ibland är det inte bra att vara för skicklig. Men det är heller inte bra att ha en alltför låg kommunikationsförmåga, säger Mats Grunlund.

– Anknytningen till föräldrarna behöver man sällan oroa sig för eftersom barnen i allmänhet bott hemma under småbarnsåren. Därmed finns grunden där. Men när man inte delar erfarenheter blir det svårare att umgås. Så blir det i alla familjer när barnen flyttar hemifrån, skillnaden är att det för de här barnen inte sker vid samma tid i livet som för andra.

Sydafrikansk forskning visar att det sociala nätverket kring familjen som har barn med utvecklingsstörning är mindre än hos andra och består av fler professionella personer. En svensk långtidsstudie av Mats Grunlund och Jenny Wilder bekräftar resultaten. I åtta familjer som har barn med kombinerade funktionsnedsättningar ser nätverkskartan olika ut. De som föräldrarna ser som nära anhöriga, kusiner, mor- och farföräldrar etc, får inte alls samma centrala placering av barnen. Dessa beskriver i stället personliga assistenter, lärare och andra professionella som viktiga personer. ●

Att lära genom att göra är effektivt, säger Sonia Strömberg, här vid bakkbordet med mammor från olika länder.

Efterlängtnad handledning för teckenspråkslärare

Föräldrar till döva och hörselskadade barn har rätt till teckenspråksundervisning för föräldrar, TUFF. Men invandrarföräldrar har ibland varit svåra att nå. Nu har Sonia Strömberg skrivit den första handledningen för teckenspråkslärare som möter nyanlända.

– **DET MATERIAL SOM** funnits bygger på det svenska språket och kulturen. Bara detta att vi så självklart läser från vänster till höger kan ställa till problem, säger Sonia Strömberg.

– Många tror att det är bra att jobba med bilder istället, men bilder är inte självklara i alla kulturer. Och västerländska serier blir helt fel om man läser dem från höger till vänster.

Sonia Strömberg, som även är ordförande i DHB Flex, arbetar sedan många år som teckenspråkslärare i Örebro.

– Invandrade föräldrar har ofta mycket hjälp av sina barn när de lär sig svenska. Men om barnet inte hör blir det inte lika mycket tolkhjälp. Och det är stor risk att föräldrarna hamnar ännu mer på efterkälken när barnet vistas i teckenspråkiga miljöer. Därför är teckenspråksunder-

visning för föräldrarna extremt viktigt.

– Jag har undervisat föräldrar från många världsdelar, från analfabeter till högutbildade. Det viktiga är att undervisningen är individuellt anpassad och att det finns en kulturkompetens, säger Sonia Strömberg.

Många som varken kan läsa eller skriva talar flera språk och ibland har de lättare att ta till sig teckenspråkets struktur. Och att inte ha svensk grammatik som bakgrund kan vara en fördel, då störs man inte av att teckna ”bil blå” i stället för ”blå bil”.

I teckenspråk är det viktigt med ögonkontakt, ibland också att ta på varandra. I vissa kulturer är kvinnor fostrade att inte se någon i ögonen och män till att inte ta en kvinna i hand.

– Syftet med boken är att hjälpa lärare att nå den här gruppen, som i dag är ganska stor.

”TUFF för nyanlända svenska – om teckenspråksundervisning för föräldrar med utländsk härkomst” ges ut av Specialpedagogiska skolmyndigheten och kan beställas i tryckt form eller laddas ner som pdf. ●

FOTO JENNY JARNESTEDT

Agneta Broberg, DO

Ordbyte

SPRÅKLIGT Funktionsnedsättning ska ersätta ordet funktionshinder i diskrimineringslagen, lagen om Diskrimineringsombudsmannen, skollagen och lagen om utyrning av arbetstagare. ●

Konstprojekt

FORSKNING Under tre år ska ABF i Örebro län driva konstprojektet ”Kännbart”. Syftet är att öka kunskapen om dövblindhet och att ge personer med dövblindhet ökad delaktighet i kulturlivet.

En ambulerande konstutställning med konst av konstnärer med dövblindhet ska skapas. Dessutom ska kurser, seminarier och föredrag arrangeras. Allmänna arvsfonden stöttar med 5,3 miljoner kr. ●

Birgittaskolans elever mår bra

FORSKNING Unga med hörselnedsättning mår generellt sämre än sina hörande kamrater. Men inte de som är elever på Birgittaskolan i Örebro, en specialskola för elever med hörselnedsättning. Det visar en undersökning som Örebro läns landsting har gjort. ●

Billiga lika bra som dyra

FORSKNING Avancerade, det vill säga dyra, hörapparater är inte bättre än standardapparater, visar en amerikansk studie från University of Memphis. Forskarna har jämfört fyra hörapparater, två avancerade och två standardapparater från två av de ledande tillverkarna. 25 deltagare, både erfarna och nya användare testade varje hörapparat under en månad. De visade sig höra lika bra med de enklare apparaterna som med de dyrare, förutsatt att apparaterna var rätt inställda.

– Många finesser som bara fanns i de avancerade apparaterna för tre, fyra år sedan är standard i dag, säger Stig Arlinger, professor emeritus vid Linköpings universitet till tidningen Auris.

– Men det kan finnas enskilda som har nytta av finesserna i de mer avancerade hörapparaterna. Till exempel de som lever ett mer aktivt liv och använder hörapparaten i många olika ljudmiljöer. Som brukare bör man också tänka på att många landsting även har avancerade hörapparater i sitt sortiment. ●

Nytt läromedel om dövblindhet

UTBILDNING Ser inte, hör inte – hur fungerar vardagen då? Nu lanserar Teckenbro med stöd av SPSM ett helt nytt läromedel som ger svar på frågor som; Vad vet du om Ushers syndrom och Charge? Kan du kommunicera på taktilt teckenspråk?

Hur kan det vara för barn att leva med dövblindhet?

På en digital plattform finns sju filmer på svenskt teckenspråk som också är textade och röstsatta. Testa gratis på www.tbmplay.se/serintehorinte till 7 januari.

Hur påverkar stress hörseln?

FORSKNING Tolv forskningsprojekt får dela på 1,2 miljoner kronor ur Hörsselforskningsfonden. Bredden är enorm. Det här är några exempel:

- ▶ Bättre hörselimplantat genom nanoteknik.
- ▶ Nya metoder för hörseltest.

- ▶ Genterapi i innerörat.
- ▶ Bättre ljudmiljö i skola och förskola.
- ▶ Betydelsen av stress för hörseln.
- ▶ Hörselvårdens nytta för äldre med grav hörselnedsättning. ●

Barnets bästa i främsta rummet?

JAG ÄR SEDAN i våras ordförande i DHB Västra. Mitt engagemang i DHB, Riksförbundet för döva, hörsel-skadade barn och barn med språkstörning, beror på att jag är far till nioårige Nelson som går på Kannebäcksskolan i Göteborg. Hemma använder vi både tal och teckenspråk. I DHB arbetar vi för alla barns rätt till ett språk och rätt till en god kommunikation med sina föräldrar. Idag hindras vi från detta genom ett stelbent system och hårda regler. Det gäller att hela tiden vara om sig och kring sig, att orka och våga bråka för att det ska hända något.

Ersättningen för att läsa TUFF (Teckenspråksutbildning för föräldrar) idag är bara kaffe-pengar och timmarna räcker inte för att kunna ha en normal kommunikation med våra barn när de är i skolåldern.

Utredning efter utredning pekar på att TUFF-timmarna är för få för att det ska vara möjligt att på ”funktionellt sätt använda teckenspråk i kontakt med sina barn och därmed främja barnets utveckling” (TUFF-förordningen SFS 1997:1158). En TUFF-utbildning är sammanlagt 240 timmar.

Daniel Lakso.

Man kan jämföra detta med exempelvis SFI (Svenska för invandrare) som enligt skolverkets rekommendation ska omfatta 525 timmar. Jag vill på inget sätt ställa SFI mot TUFF-utbildningen, men vi vet också att SFI inte är tillräckligt för att få en fullgod svenska. Vi kan också jämföra med våra närmsta grannländer där teckenspråksutbildningarna för föräldrar är betydligt mer omfattande. Under åtta år har det gjorts sex utredningar som påvisar problemen, men ingen lägger fram ett förslag som hjälper oss föräldrar; utökad antal timmar, en utbildning inte bara under förskoletiden utan tills barnen/

ungdomarna går ut gymnasiet och en ersättning motsvarande tillfällig föräldrapenning.

Många av våra barn går i SPSM:s skolor där sju av tio elever går ut med ofullständiga betyg. Vi föräldrar gör det inte heller lättare för våra barn, då vi inte alltid räcker till som hjälp och stöd i skolarbetet eftersom vi inte kan språket fullt ut. För var ska barnen få hjälp om inte hemma? Som förälder handlar det också om så mycket mer än att vara ett stöd för barnen i skolarbetet. I vår uppfostrande roll vill vi förmedla normer och värderingar och diskutera såväl frågor om samhället som om det personliga och privata med våra barn. När de inte förstår oss, eller inte kan förmedla sina tankar och känslor till oss tröttnar de snart. För oss är det smärtsamt att inte kunna föra en dialog med våra egna barn om viktiga och svåra ämnen som hör livet till. Frågan grundar sig i Barnkonventionen, som nu ska bli lag. Framförallt i § 3 Barnets bästa i främsta rummet. Vi föräldrar gör allt för våra barn, men ibland måste samhället hjälpa till.

Daniel Lakso

Ordförande, DHB Västra

Returadress:

Mo Gård
Kungsgatan 36
602 20 Norrköping

SWEDISH
POSTAL
POST RÅDE

ALLRA
SIST

Hogwarts? Nej Östervångsskolan i Lund.

Axel Nelson har byggt många av modellerna i museet och även skrivit om skolan i boken "Nya glimtar ur dövas historia".

Östervångsskolans historia lever än

Snart stänger den sista av de stora dövskolorna, Östervångsskolan i Lund. En riktig Harry Potter-skola där den som vågar sig upp på taket belönas med utsikt halvvägs till Köpenhamn.

PÅ ÖVERSTA VÅNINGEN, och vinden, finns Sveriges första dövskolemuseum, till största delen skapat av Axel Nelson.

Skolan byggdes 1871 och var internatskola fram till 1973. Längre bodde eleverna i sovsalar, tjugo per rum. Genom en lucka i dörren kontrollerades de av personalen. De få personliga tillhörigheterna förvarades i en låda under sängen. Hem fick man bara åka till jul, påsk och sommar.

Sängarna stod tätt i sovsalarna.

– Målet var att eleverna skulle lära sig tala genom att läppavläsa, säger Axel Nelson. Disciplinen var stenhård. Den som artikulerade fel riskerade en hel svärm av örffilar.

– En gång fick en flicka ett slag på hakan som ledde till att hon bet av sig tungspetsen. Men hon fick ingen vård utan

tvingades svårt blödande delta i skolbispisningen.

Under många år var teckenspråk förbjudet. Det vara bara en liten andel mindre begåvade elever som fick lära sig det. Men här, som på andra dövskolor, tecknade eleverna i alla fall, om än i smyg.

– När teckenspråket erkändes 1980 blev eleverna, enligt lärarna mycket lugnare.

På den lilla gården Råbylund kunde pojkarna efter avslutad skolgång få utbildning i något av S-yrkena, skomakeri, skrårderi, snickeri, eller trädgårdsskötsel. Flickorna undervisades i "kvinnoyrer" som vävning, sömnad och matlagning.

I januari 2016 går flyttlassen till nya och ombyggda lokaler på Tunaskolan i Lund. ●